

LOKALNO - REGIONALNO - NACIONALNO
RAZPRAVA SEDMIH VZPOREDNIC MED SLOVENSKO IN HRVAŠKO
ETNOLOGIJO V LENDAVI

Uvodna opomba in opravičilo: manjši del popoldanske razprave prvega dne ni posnet, ker ga je voditelj - ki je bil hkrati tudi snemalec - po nerodnosti zbrisal. Na nekaterih mestih je bil poškodovan tudi trak, na katerem je posnet razgovor drugega dne. Pri branju boste zato zaman iskali nekatere misli in trditve, na katere se nanašajo replike. Vendar sem po spominu nekatera mesta dopolnil, tako da je razprava berljiva. Na srečo je teh nerodnosti malo in razprava drugega dne je takorekoč popolna. Kjer sem govorca dopolnjeval po spominu sem njegove besede pisal v tretji osebi, vse ostale, oz. posnete replike pa so v prvi osebi, tako kot sem jih transkribiral z magnetofonskega traku. Razprava ni avtorizirana, zato se opravičujem predvsem hrvaškim kolegom za morebitne slovnične pomanjkljivosti.

DUNJA RIHTMAN

U prvom referatu, koji je ovdje pročitán, autorice Daše Hribar, opet je jednom spomenuta "kriza etnologije". Ne znam točno odkad, ali zacijelo već od šezdesetih godina govori se u svijetu o toj krizi. O toj krizi počelo se govoriti i kod nas, u Hrvatskoj i u Sloveniji u sedamdesetim godinama, kad smo pokušavali staviti pod upitnik osnovne pretpostavke tadašnje kulturnohistorijske etnologije, i njen temeljni pojam, od kojeg je sve počinjalo, i na kome je svako istraživanje završavalo. Bio je to u kulturnohistorijskoj etnologiji neupitani pojam narod, Volk, koji je, kako smo tada konstatirali, pripomogao, da se narodna kultura u dvadesetom stoljeću još uvijek promatrala romantično, kao što je to bilo u minulom devetnaestom. Nije se uviđala socijalna slojevitost svih tih društvenih i kulturnih skupina što tvore narod.

Smetalo nam je također i to, što je etnologija, kod nas u Hrvatskoj, bila bez teorije, ili barem bez jasno iskazane teorije. Teorijske su se pretpostavke uvijek samo podrazumijevale, ali gotovo nikakda se eksplicite nisu iskazivale.

Dok je kulturnohistorijska etnologija imala za cilj dokazivati stvaralaštvo naroda, zapravo naroda-nacije, i skupljanjem obilja građe argumentirati njegov identitet, naša je kritika upozoravala da narod nije statičan fenomen, jednom zauvijek dat, i da ga tvori složen proces socijalnih grupa i slojeva. To je kritika, također, zastupala hipotezu da narodni identitet ne počiva samo u drevnoj prošlosti, nego se identitet pojedinih socijalnih i etničkih odnosno nacionalnih grupa stvara, pa i mjenja, i u neherojskoj današnjici.

Neki su interpretirali kritiku pojma narod kao odstupanje etnologije od istraživanja povijesnog nacionalnog identiteta narodne kulture, što naša kritika nikad nije ustvrdila, iako je točno, da bavljenje socialno-kulturnim procesima, istraživanje

smisla i značenja kulturnih simbola i njihova interpretacija nemaju kao rezultat izradu slike plešućih hrvatskih ili slovenskih seljaka, ni poniranje u prednosti etničkih kvaliteta narodne kulture.

Iako mi se čini da vrijeme i potreba te kritike nisu zauvijek prošli, etnologija se u Hrvatskoj, u Sloveniji, u Jugoslaviji (ako etnološka misao na razini Jugoslavije uopće postoji) danas mora kritički zapitati o minulom razdoblju socijalizma i o svojoj egzistenciji u njemu.

Jedna anketa o etnologiji kao profesiji, koju je 1989. godine, kao posljednji svoj završeni rad, obavila naša pokojna kolegica Lydia Sklevicky - pokazala je da se etnolozi u Hrvatskoj ne ponašaju kao profesija i da zapravo nikad, ili samo rijetko ili iznimno, javno zastupaju i kritički se odnose prema društvu i političkom sustavu na onim područjima svoje struke za koja su osposobljeni. No kao i svaka pojava i taj društveni ili politički neangažman etnologije ima svoje naličje, u ovom slučaju čini mi se pozitivno. Hrvatska etnologija, doduše, iako vrlo rijetko kritična i angažirana, gotovo nikad nije bila sluškinja sistema ili ideologije. Tako naprimjer, naši etnolozi nikad nisu sudjelovali u oblikovanju socialističkih praznika, kako su to radili etnolozi u nekim socijalističkim zemljama. ili još prije njih, u hitlerovskoj Njemačkoj. Ne bi se moglo reći ni da su si etnolozi dopustili etnička i etička prekoračenja u slučajevima kad su bili organizatori i konzultanti različitih manifestacija poput smotri folkloru, iako bi se moglo govoriti o organizaciji političkog folklorizma nekad i sad.

Postojale su, međutim, različite tabu teme u kojima je djelovala najmoćnija od svih cenzura - avtocenzura. Bilo je cijelih područja s kojima se nismo bavili poput pučke pobožnosti. Taj fenomen ne ulazi u okvire promatranja kulturnohistorijske etnologije jer nije "izvoran"; riječ je prvenstveno o odnosu čovjeka prema prirodi i bogu. Pri određivanju toga odnosa u našim povijesnim okolnostima ipak prvu riječ ima službena religija i njeni utjecaji. No odnos između službene religije i njenog naučavanja i pučke filozofije i pučke pobožnosti područje je istraživanja par excellence etnološko.

Nismo se, također, bavili političkim ritualom ili širim područjem političke antropologije, jer je to bilo, a možda je još uvijek, prilično opasno. Politička simbolika i njene zabrane, do kojih je dolazilo u prošlom režimu (naprimjer skandali pri upotrebi hrvatske trobojnice, naravno bez zvijezde, u folklornim programima), i mijene, odnosno uspostavljanje hrvatskih nacionalnih simbola u aktuelnom režimu - mogu biti izazov etnološkom istraživanju. Jer, nota bene, do tako intenzivnih mijena simbola ne dolazi u Sloveniji, a u Hrvatskoj dolazi - premda obje republike naglašavaju kako imaju sličan postsocijalistički razvoj. Moglo bi se reći da dobar dio aktuelnog nezadovoljstva Srba u Hrvatskoj valja pripisati upravo mijeni simbola! Ili manipulaciji tom mijenom?

Nismo razvili, osim pojedinačnih iznimaka, teorijska i praktična istraživanja etnosa i etničkih odnosa. Teorija Frederica Bartha o etničkim skupinama i granicama, objavljena potkraj šezdesetih godina, uza svu nacionalnu isprepletenost naših situacija došla je na naš etnološki tapet tek u drugoj polovici osamdesetih godina!

Pažljivim prisjećanjem možda bismo došli do još nekih zanemarenih tema osim Slovenaca u Rijeci i Bunjavačkih Hrvata...

Zaključujem: čini mi se, da Bausingerov postulat da etnologija bude kritička i empirička znanost o kulturi još uvijek stoji, i da može biti poticajan i danas. Osobno sumnjam u moć onih teorija, koje idu za dekonstrukcijom etnologije, no to može biti i stav moje generacije. Zato vjerujem da ću se u razdoblju koje predstoji baviti kritičkim istraživanjem političkog rituala i političkih simbola. Naše doba na tom području nudi bogat izazov etnologu. Jednako kako i rasprava o krizi etnologije koja, kako je ja shvaćam, nikad nije bila znak kraja etnologije nego upravo njezinog novoga zamaha.

BORUT BRUMEN -je najprej na kratko predstavil nekatere Barthove teze o delitvi ljudstev in o etnični samoidentifikaciji, ki jih je navezal na razpravo Štefana Smeja. (Smejevih uvodnih misli ni na traku, kakor tudi ne ta del Brumnove razprave). Nato je B. Brumen nadaljeval:

Kako se lahko Prleki in Prekmurci identificiramo kot taki? Prekmursko ljudstvo se identificira in diferencira tudi znotraj samega sebe na Goričance, Sobočance, Varašance itd. Postavlja se vprašanje, kakšno obliko sožitja potrebujejo ljudstva, ki živijo znotraj tistega okvira, ki ga Smej imenuje nacija. Ta razmišljanja bi bilo zanimivo povezati na referat Mojce Ravnikove, saj prikazuje tiste sorodstvene vezi, ki so obstajale v Prekmurju. Takšne pojave lahko zasledujemo že od Košiča dalje, le da v zelo ozkih vaških strukturah. Če želimo trditi, da je ljudstvo etnološko-ekološki fenomen (Smej), lahko z isto upravičenostjo trdimo, da je ljudstvo anarhistična skupnost. Če ljudstvu in ljudstvom dodamo nato še Smejeve prilastke arhaična, primitivna itd. vidimo, da se to navezuje na obliko organiziranosti družbe. Ne moremo graditi na ekološki definiciji ljudstva, ker ga takega formulacija nacije ne more sprejeti, saj se s tem nacija sesuje.

ŠTEFAN SMEJ: Najprej nekaj o marginalcih. Enkrat mora priti etnolog k hiši z zadnje strani, tam kjer prihajajo "raubšici" in muzikanti. To je aspekt, ki ga mora etnologija tudi uveljaviti v raziskovanju. Nekemu režiserju, ki je snemal v Prekmurju sem svetoval, naj si za izhodišče izbere prav marginalne skupine. Ko berem svetovno etnološko in antropološko literaturo o prvobitnih ljudeh vidim, da tudi naše skupine domorodcev v Prekmurju čustvujejo in mislijo -npr. o ognju- tako kot oni.

Nekaj opomb k Brumnovem razmišljanju: Moje trditve poskuša Brumen problematizirati z Barthom. Ob tem pa se sprašujem, kako je mogoče, da na enotnem ekološkem prostoru obstajajo različne etnije? Rečeno je bilo, da zaradi identifikacije. Temu bi pritrdil, vendar moram dodati, da prav to potrjuje moja jungovsko tezo, da duša kot oživljajoče načelo ljubi pestrost. In če duši ustreza, da se manifestira na različne načine -vendar pa ob istem osnovnem načelu, ki je zame ekološko- pomeni cvetenje stoterih cvetov.

V Vestniku sem videl fotografijo hriba v razkrižkem gričevju, tam čez Muro in nekaj hiš. Podnapis pravi, da gre tu vmes meja med Hrvaško in Slovenijo. Meja je

administrativno vprašanje, ampak meja tu zares obstaja kot etnična meja. To potrjuje tezo, da ljudska duša, mimo političnih imperativov, ljubi raznolikost, ki jo hoče ohraniti. Drugače bi se ta hrib lahko zbrisal kot etnično slovensko in hrvaško. Zaradi notranje identifikacije in zaradi pestrosti, ki si jo duša želi, ta meja dejansko obstaja.

ALEŠ GAČNIK: Želel bi, da mi Smej pojasni tole: Rekel je, da obstaja etnologija Prekmurja, ne obstaja pa definicija Prekmurca. Taka izjava se mi zdi tautologična. Po Smeju Slovenci torej ne obstajajo, obstaja pa slovenstvo. Po drugi strani pa Smej zahteva, naj etnologija postavi definicijo Prekmurca. Tu nekaj ni v redu.

ŠTEFAN SMEJ: Etnologija Prekmurja obstaja kot terminus. S tem pa ne trdim, da obstaja utemeljena in celostna etnologija, ampak le vrsta poskusov, ki ugotavljajo, kaj je tipično etnološko za Prekmurje. Ta niz definicij se med seboj razlikuje, ker se tudi Prekmurci razlikujemo. In prav v tem vidim tisto etnično moč, ki razbija nacionalne okvire in ki ustvarja kulturni pluralizem. Seveda se zadeva takoj zaplete, saj se izkaže, da je rahlo dialektična. Narod se ohranja s tem, da se razbija, oziroma se ohranja s tem, ko se razlikuje. Še enkrat poudarjam, da etnologija Prekmurja ne obstaja, ampak le poskusi ugotavljanja etnološke tipike Prekmurja.

ALEŠ GAČNIK: Ali lahko govorimo o genezi nacionalne identitete? Ali zgodovinsko lahko govorimo o "istem" Slovencu? Kaj imata skupnega Slovenec iz Trubarjevih časov in tisti iz leta 1848? Gledano karakterološko in ne politično. Imata skupni označevalec in relativno isti prostor. Kaj ima skupnega Slovenec današnjega časa s tistim, ki se bo pojavil čez sto let? Ali bomo takrat sploh še hoteli biti Slovenci v današnjem pomenu besede? Kaj sploh označuje termin Slovenec? Je to politični ali etnološko-antropološki pojem, ki karakterizira določen tip ljudi, živečih na tem delu sveta? Ker po Smeju ne morem govoriti o Slovencih in slovenski kulturi, ampak le o slovenstvu oz. o različnih kulturah na Slovenskem, moram potem pojem Slovenec uporabljati zgolj pogojno in s tem terminologijo in mišljenje lažje pripeljemo do absurda.

ŠTEFAN SMEJ: Pri tem so terminološke težave. Nemci uporabljajo besedi Volk in Nationalität sinonimno. Mi, ki smo majhni in ki se s tem več ukvarjamo pa ta pojma vsebinsko ločimo. To, da se več ukvarjamo s seboj je naša prednost, samoohranitveni nagon naše duše. Moja teza ostaja: slovenski narod sestavljajo slovenska ljudstva, ki jih narod ohranja zaradi njihove bližine. Če bi bili npr. Prekmurci še naprej pod Madžari, bi jim to ne koristilo pri ohranjanju prekmurstva, medtem ko ga v slovenski nacionalni državi lahko bolje razvijamo. Kot srednjeevropjec in kot regionalist tudi upam, da vedno ne bo tako in tudi ne bo pogoj, ampak se bo vse razvijalo drugače - v polikulturalnosti.

ALEŠ GAČNIK: V prvem delu predavanja je Smej omenil, da politika na nek način opravlja tisto, kar bi morala etnologija. Prišlo je tudi do zanimive simbioze politične in etnološke terminologije. Ali lahko rečemo, da je etnologija politično determinirana? Je potem etnologija politična znanost? Če pojmuje znotraj Smejevega pojmovnega aparata narod kot politični termin, ljudstvo pa je etnološki

pojem, potem je tudi Slovenec politični, Prekmurec pa etnološki pojem. Ali ni tudi Prekmurec politični pojem?

Smej trdi, da ljudstvo računa na naravo, narod pa ne. To je razumljivo, saj gre za konkretne ljudi, ki se navsezadnje odražajo tudi v naravi, ker gre za pojem. Zanima pa me naslednje: Kaj so ekološka gibanja? So ljudski ali nacionalni organizmi? In kaj so znotraj tega konteksta "zeleni" kot politični subjekt? Ali se borijo le za oblast ali jim gre tudi za nacionalni interes, ki je drugačen od ljudskega? Ali pa obstajajo zeleni morda le zato, da ljudstvu pokažejo na kakšen način komunicira z naravo? Ali pa so zgolj zato, da se delajo norca iz "ljudstva"?

ŠTEFAN SMEJ: Seveda so lahko zeleni čista politična manipulacija. Ekološka gibanja pa niso le notranji nacionalni pojav, saj ekologija ne pozna meja.

O ljudstvu, narodu in njunih odnosih do narave pa tole: Ljudstvo reciklira v svojem poljedelstvu, ker ne računa na Ruše - na tovarno kemijskih gnojil. Narodu pa reciklaža ni več potrebna, saj svoje ljudstvo zadolži v imenu nacionalnega interesa in pravi: "Vi, npr. Prekmurci, boste pridelovali sladkorno peso. Primorci boste lovili in predelovali ribe itd." Četudi je tak 'ukaz' povezan z logiko naravnih danosti in možnosti, vendarle preseže svojo mejo. Meja je presežena tisti hip, ko možnosti ne zdržijo več ekoloških kriterijev. Prekmurski kmet npr. zdaj ne računa več na dolgi rok v kmetovanju, ker ima substance, tudi kemične, ki jih vnaša v svoje poljedelstvo. Tega nekoč ni počel, zato je recikliral, zdaj pa tega ne dela več.

O politiki in etnologiji. O tem sem nekoč govoril zato, ker sem domneval, da bodo politične spremembe izzvale neko novo plapolanje ljudske duše, a sem se motil. Če pa politika ne more opraviti etnološkega dela, ostaja delo samo etnologiji. Razumljivo je, da sem nekoliko pretiraval, ko sem trdil, da bi morali potemtakem vzpostavljati mitološka obredja, da se miti ne bi izgubili. Vem pa za obredja, ki pričajo o neki novi in drugačni ustvarjalnosti, ampak jih ne bom še enkrat našteval. Ta stara obredja so se pokristjanila, toda obredja so starejša, so arhetipska in bi jih bilo mogoče restituirati. Toda zdaj že govorim o viziji raja, o utopiji. Toda prepričan sem, da je to naloga etnologije.

ANDREJ: Kaj narod naloži oz. zapove ljudstvu? Narod sodi v politično sorodstvo. Če narod nekaj zapove Prekmurcem ali Primorcem, je to politični ton. Ali ni le neka etniteteta v narodu, ki nekemu nekaj naloži? Ne morem sprejeti Smejevega razmišljanja, ker nas vodi v bližino božjega. S tem pa pademo v mistiko. Ostanimo na trdnih tleh!

BORUT BRUMEN: Nihče ne more, tudi politika ne, opraviti dela etnologije in zato etnologije ne smemo spremeniti v politiko. To bi bilo nekaj najboj nevarnega, kar se nam lahko zgodi. S tem se hočem navezati na eno Smejevih misli, češ, ekologija ne pozna meja. Tudi politika ne, zato lahko etnologijo izkoristi. Če pa govorimo o ljudstvu, se moramo iz te fantazme spustiti v realnost in govoriti o konkretnem ljudstvu. Smej je večinoma govoril o kmetih. Ljudstvo pa so tudi meščani. Iz etnoloških raziskav se ni videlo, da je tudi Smej meščan, oz. prebivalec mesta in ti

prebivalci ustvarjajo svojo specifično obliko življenja. Ta pa je njihov eko prostor. Vse moramo zato bolje precizirati, ker se drugače lahko kaj hitro najdemo blizu Blutt und Boden toerije. Govorimo o ljudstvu, pri tem pa mislimo na kmeta in hočemo prenesti ta ideal ljudstva v politiko. To se je vedno katastrofalno maščevalo.

ŠTEFAN SMEJ: Vsekakor obstajata dva strahova. Strah pred božjim in strah pred BB (Blutt und Boden). Božjega se ne bojim in ne vem, zakaj bi se ga bal kdo drug. Nadalje pa nikjer nisem trdil, da obstaja imaginaren narod, obstaja le strukturiran nacionalni interes, ne pa narod kot inkorporacija. Zato je najbolj banalno, ko govorimo npr. o "očetu naroda". Kar pa se božjega tiče, se mi spet postavlja vprašanje, zakaj bi se etnologija tega bala.

Blutt und Boden: Etnologija mest je mlajša od etnologije podeželja in jasno je, da so ekološki vzorci podeželja neprimerni za mesta. Ne moremo pa zanikati, da so mesta "balung centri", kot temu pravijo Nemci. Zato mora mesto razviti svojo ekologijo, svoj etnično-ekološki vzorec. Vendar se mi zdi, da megapolisi nimajo dolge in gotove prihodnosti. S tem nočem reklamirati podeželja, ampak le trdim, da se vidijo neke nove potrebe po prestrukturiranju življenja.

Kar pa se tiče moje trditve, naj bi etnologija opravila delo, ki ga politika ne more, gre v smer, kakršno je nakazala dr. Rihtmanova. To je, da etnologija lahko gradi politično mitologijo, ki jo potem politika lahko izrabi, na kar je opozoril B. Brumen. Etnologija tega ne more dopustiti. Če pa to dela, dela zato, da izgradi tip Slovenca, Hrvata ali Srba in to npr.: "genocidnega" Hrvata, "divjega" Srba ali "strahopezdljivega" Slovenca. To je zloraba mitologije.

SLAVKO KREMENŠEK: Razpravo bi rad navezal na tiste prvine, ki jih je nakazal kolega Smej in na to, kar so načeli diskutanti. Tematiko bi bilo moč pridružiti tisti terminologiji, ki sem jo uporabil v uvodnih besedah in o kateri smo pred dvema leti že začeli razpravljati, a naše razprave nismo zaključili. Gre za t.im. domoznanski aspekt v etnologiji. Mislim, da je etnologija izrazito domoznanska disciplina in da je Smejeva terminologija (ekološko-etnološki zorni kot) pravzaprav le druga beseda za domoznanstvo. Vsak domoznanec (delavec na področju, ki še nekoliko diši po naftalinu, kot smo rekli pred dvema letoma), bo vendarle skušal združiti družboslovni (etnološki) in geografski zorni kot z naravoslovnim. Združitev teh vidikov v okviru nekega domoznanstva je stvar, ki je zelo blizu določevanju regionalizma.

Kolegica Hribarjeva se v svojem referatu sprašuje, ali imajo etnologi sploh izdelan inštrumentarij za raziskovanje regionalizma. Tudi kolega Brumen je v včerajšnji razpravi dovolj dobro in kritično ocenil našo topografsko akcijo. Pred desetimi leti smo naše topografsko delo imenovali rajonizacija. Skušali smo se truditi, da bi slovenski etnični prostor vendarle pregledali iz etnološkega zornega kota in to po regijah in tudi po "ljudstvih", čeprav mi ta beseda v tem kontekstu ne ustreza, saj ima v etnologiji določeno konotacijo, ki smo jo dovolj pretresli. Zdi se mi, da smo jo kar ustrezno postavili na zgodovinsko mesto.

V razpravi je bilo opozorjeno na mestno kulturo. Če pogledamo npr. prekmurstvo -

kakorkoli ga že pojmuje - ga ne moremo gledati zgolj z zornega kota prekmurskega kmetovalca. Tudi ta kmetovalec je urbaniziran. Človek rojen leta 1952, ki gospodari npr. v Beltincih, se po načinu razmišljanja in dela popolnoma loči od očeta, ki je bil rojen leta 1905. Poznam obe pojavnosti. Torej že ta prekmurski kmet ni več kmet iz prejšnje generacije. Še toliko bolj se razlikujejo Sobočanci, Varošanci pa Lendavčani, ki se prav tako čutijo Prekmurce. Kolega Smej ne živi od kmetijstva, ampak od sadov intelektualnega dela kot mi. Je simpatičen glasnik Prekmurstva. Od kod kolegu Smeju ta naravnost, ponuda, oz. glasnost prekmurske duše? Končno je tudi on, glede na način življenja, vendarle odtrgan od zemlje. Ali se, kolega Smej, vračate k zemlji z nekim določenim hotenjem?

ŠTEFAN SMEJ: Najprtež tole: Določeni pojmi so seveda odprti in problematizirani. Bojim se tega ali onega pojma. Blut und Boden deluje kot strah. Vedno, ko se približaš zemlji, ti nekdo prilije nekaj krvi in ti pravi, da si fašistoiden. Toda tudi domoznanstvo mora biti v bližini tega, čeprav temelj podpiram iz etimološkega razloga. Ekos, ekologija v grščini pomeni hiša, dom, gospodarstvo. Pojem domoznanstvo je stigmatiziran. Če pa pojem premislimo na novo, vidimo, da je primeren prav za združevanje ekologije in etnologije. Termin domoznanstvo torej nakazuje etimološko bližino: ekologija izhaja iz korena dom.

Še enkrat o regionalizmu: to je upor proti nacionalni histeriji. Trdim sicer, da je ljudstvu, ki šele postaja narod, histerizacija začasno potrebna, saj nismo postali nacija takrat kot drugi. To Hribarjansko distinkcijo sem uporabil v tistem delu svojega refrena, ko sem govoril o razmerju med ljudstvom in narodom. Menim, da je to upravičeno, toda pozorni moramo biti, da se vse skupaj ne sprevrže v tako politično mitologijo, ki izdeluje stereotipe in o čemer sta že govorila prof. Rihtmanova in kolega Brumen.

NOVINARKA: Nisem iz vaših strokovnih krogov, ampak bi vseeno rada rekla naslednje: v pokrajini, kjer ste, je bilo do nedavnega bogokletno govoriti o Prekmurju in prekmurstvu. Vse je bilo le Pomurje. Posebej govoriti o Prekmurcih, Prlekih, Štajercih itd. je bilo težko. Nekoč mi je kolega iz novinarskih vrst prepovedal uporabljati izraz prekmurska duša v našem časopisu. S tem je negiral vlogo Mure, ki jo je kot meja nekdanj imela in jo ima deloma še danes. Danes lahko svobodno govorimo o Prekmurcu, Prleku itd.

Kljub temu pa se ne morem strinjati, da bi se morali regionalistično identificirati na tak način, kot ga zagovarja Smej, ki trdi, da slovenstvo je, ni pa Slovenca. Ali se na tak način lahko pogovarjamo, posebej še zaradi obremenjenosti s preteklo politiko, ko se ni smelo biti Prekmurec? Ne morem se strinjati, da je regionalizem zdaj kar naenkrat tako odločujoč in pomemben dejavnik, da se o Slovencu ne bi dalo več govoriti, ampak da moramo razmišljati samo še regionalno.

ŠTEFAN SMEJ: Biti Prekmurec ali Prlek ne pomeni vzpostavljanje novega zaplotništva, ampak je le ugotavljanje tistega, kar dopušča bivanje različnega. Npr. na travniku so različne cvetice, vendar gre za en sam travnik. Ta je tisti, ki izgrajuje taka in drugačna razmerja med seboj kakršna so. Seveda me lahko spet nekdo

obsodi biologizma ali kot pristaša samoraslosti. Nisem to. Trdim le, da se pojavljajo neki novi bivanjski vzorci, ki rastejo iz izkustva ekološke krize. Do ekološke krize pa je prišlo zaradi nacionalnih interesov, ki so ignorirali etnične in ekološke danosti.

SLAVKO KREMENŠEK: Mikroproblematika je bila v znanosti odločno preveč zanemarjena. Geografi za svojo vedo ugotavljajo, da je pokrajinska geografija - včasih zelo razvita - danes v zaostajanju. Med disciplinami, s katerimi se občasno srečujemo, pa so še zgodovina, sociologija, antropologija. Te vede računajo z globalnim zgodovinskim in družbenim procesom, torej s človekom v celoti. Medtem, ko je tistih dejavnosti, ki bi se posebej zanimale samo za Prekmurje ali samo za Goričko, Beltince itd., malo. Tu ima etnologija svoje temeljno mesto. Izhaja iz mikroobmočij in prav v tem smislu je etnologija domoznanska. Če pa je domoznanstvo še spoj ekološkega in družboslovnega, toliko bolje. Ekološka determinanta, o kateri je kolega Smej dovolj prepričljivo govoril, ne velja le za vas, ampak tudi za mesto. Če gre za osmišljevanje, je treba upoštevati zlasti urbano okolje. Tu je etnologija jasna, prav tako njena vloga. Živahna razprava o regionalizmu je pokazala, kako so ljudje dejansko občutljivi na ta vprašanja. Z vsemi našimi dosedanjimi paralelami smo bili in smo prav na tem poprišču. Zato se ne bi strinjal s kolegico Hribarjevo oz. z njeno kritiko etnologije, češ da ni bila prisotna ob problemih, kakršne je načela 57. številka Nove revije. Seveda ne bi bilo slabo, če bi takrat etnologi v njej sodelovali, kar pa tudi ni škoda, saj smo bili strokovno le nekoliko nepripravljeni. Danes smo že bolj, še posebej po razpravi, ki jo je izzval kolega Smej.

Temu je popoldne sledila razprava o ostalih referatih, ki so bili objavljeni v Zborniku in o predavanjih, ki so jih avtorji predstavili šele na posvetovanju v Lendavi.

Študentka etnologije iz Prekmurja se je ustavila ob tezi dr. Klemenčiča, ki je omenjal tudi zaprtost meje med Slovenijo in Madžarsko. Omenila je, da bo kmalu odprt mejni prehod Kobilje, temu pa bodo sledili še drugi.

Kolegica je marca 1991 sodelovala na seminarju o narodnostnih manjšinah v Strassbourgu. Bila je presenčena, da Evropa nič ne ve o primeru idealne dvojezičnosti in sožitja na lendavskem področju, ki bi bil lahko vzorčen. Naša študentka je drugim sodelavcem in seminaristom iz Evrope razložila lendavski primer, nad katerim so bili navdušeni. Sama pa je bila razočarana in ogorčena, ker Slovenija in Jugoslavija Evrope ne seznanjata dovolj s stanjem pri nas. V Lendavi se ji je v njenem protestu pridružil še Marko Terseglav, ki je ponovno opozoril na vlogo etnologije, ki bi morala sodelovati pri slovenskih vladnih projektih, bodisi v ministrstvu za Slovence po svetu ali v ministrstvu za zunanje zadeve in v drugih resorjih. Opozoril je še, da je že na slovensko-hrvaških etnoloških vzporednicah v Kumrovcu govoril o tem, kako bi politika lažje reševala tudi notranje etnične konflikte, če bi k delu povabila še etnologue. Povabila najbrž ne bomo dočakali, saj politiki komaj vedo, kaj je etnologija, še manj pa jim je znano, s čim se stroka ukvarja in s čim jim lahko pomaga. Zato pa je potrebna večja prodornost etnologov samih.

VLADIMIR KLEMENČIČ: Obstajajo različna mnenja o položaju manjšine in o

dvojezičnem šolstvu. Težko je izpeljati pouk na ustreznem pedagoško-didaktičnem in znanstveno lingvističnem nivoju. Strinjam se, da je tu še veliko vrzeli. Vendar pa sem sam delal na osmih jezikovno mešanih področjih in videl sem okrog sto mešanih krajev po svetu, a takega primera kot je Lendava ni.

V svojem prispevku poudarjam ekonomsko vprašanje, saj gre v našem primeru za velike zaposlitvene težave. V preteklosti se je na lendavskem področju izvršila skoraj prehitra industrializacija, ki pa ni prinesla tistega, kar bi morala. Zato bodo še v prihodnosti velike težave.

Imamo dvojezično izobraževanje, Madžari pa lahko študirajo na Madžarskem. Ustvarja se torej inteligenca, ki pa ne dobi v tem prostoru ustreznih delovnih mest. In to je vprašanje funkcionalne dvojezičnosti. Vsi družbeni sloji nimajo možnosti zaposlitve v Lendavi, zato ta postaja demografsko ogroženo področje. Nacionalno mešanost bi morali upoštevati pri planiranju. Utrjevalo se je samo nacionalno mešano ozemlje, niso pa se razvijala ostala področja.

Odrpna meja nam ne bo dosti pomagala, če bodo na obeh straneh meje reveži. Obe strani (Prekmurje in Porabje) sta danes socialno šibki. Če hočemo pomagati Porabju, moramo ekonomsko razviti obmejno področje, predvsem tisto, ki meji na Porabje. Le to področje bo ekonomsko in kulturno izhodišče za sodelovanje, šele potem bo Porabje nadoknadilo tisto, kar je v desetletjih izgubilo. Če je preko meje še bolj revna pokrajina kot Porabje, potem ni nobene osnove niti za kulturno pomoč. Rešitev Porabja in utrjevanje madžarske skupnosti pri nas je v gospodarskem razvoju prostora. Že če greste malo ven iz Lendave, pridete takoj na makadam. Imamo kvalitetno dvojezično šolo v Prosenjakovcih, kamor vozijo otroke iz širšega območja, vendar pozimi in v slabem vremenu se ne morejo odpeljati v šolo.

Opozoriti hočem predvsem, da je ob ustvarjanju pogojev za normalen kulturni razvoj obeh narodov treba to podpreti z ekonomskim razvojem.

IVAN ZVONAR: (tu nam je spet ponagajal magnetofon, tako da diskusije dr. Zvonarja ne morem prenesti dobesedno, posebno pa ne tam, kjer je citiral različne hrvaške in slovenske dialektologe)

Svoju diskusijo bih počeo sa dva, tri kratka citata iz referata gospoda Puconje: "Omenili smo že, da je kajkavski jezik zelo podoben vzhodni štajersščini, saj ju veže isti panonski naselitveni tok"..... Dalje: "Kolonizacija je v precejšnji meri potekala z jugovzhoda, torej.....hipotetično slovenskost vzhodnoštajerskega področja postane vprašljiva.....Na osnovi povedanega, gre tudi za vprašljivo hrvaštvo". Ja tu ne želim ništa svojega dodavati, samo bih vam rado pročitao nekoliko kratkih ulomaka, što su drugi o tome napisali. Činjenica je da postoji velika grupa učenjaka, koja je proučavala kajkavski dialekt i ta se grupa nekako podelila.

Poznati srpski filolog Aleksander Belić bio je avtor pravopisa, koji je u Srbiji važio sve do pravopisa dviju Matica. Dotle su Srbi pisali po Beliću, a Hrvati su imali Goranićev pravopis. Sad smo dobili dva: Pravopis Stjepana Babića i pravopis prof. Anića i prof. Silića.

(Potem je prof. Zvonar citiral različne dialektologe, kaj menijo o izvoru kajkavščine. Belić je menil, da gre za posebno narečje, ki je v tesni zvezi s srbohrvaščino, tako po vsebini in po svojem poreklu, kot tudi po nekaterih medsebojnih podobnostih. V turških časih pa so v kajkavščino prodirale slovenske sestavine in tako naj bi kajkavščina postala dragocena vez srbskohrvatskega jezika s slovenskim. Prof. Zvonar je nato citiral še Stanojevićevo enciklopedijo.)

Vidjeli ste i sami. I jedan i drugi znanstvenik uzima stanje kakvo je bilo u momentu, kada se bavio tim problemom, odnosno kada je pisao taj tekst za enciklopediju. Jedan i drugi pokušava na manje ili više duhoviti način objasniti neku pojavu, ali sa znanstvenim principom to nema puno veze. Bez obzira na to, sad mi navijali da li je to slovenski ili hrvatski dijalekt. Iz tih stavova nikakvih čvrstih dokaza nemamo niti za jednu niti za drugu tezu. Ali Stjepan Babić kaže: "U stvari još prije nego što su se zapadni južnoslovenski govori razvijali u dvije razvojne zajednice, slovenski i hrvatski ili srpski jezik, kajkavština bila je posebnom jedinicom...nezavisna prema svojim jugoistočnim susjedima čakavštini i zapadnoj štokavštini, isto kao prema zapadnim odgovarajućim slovenskim jezicima." Mi smo na hrvatskoj strani imali neke sintetičke povijesti Hrvatske, u kojima nedostaje puno detalja. Otkad su zapuhali novi vjetrovi, na jedan put smo dobili nekoliko vrlo zanimljivih dijela u izdanju Matica Hrvatske. (Nato je avtor citiral nekaj teh del).

Avtor je nato prešel na svoj referat iz katerega je citiral nekaj medžimurskih ljudskih pesmi, ki imajo variante na prekmurskem in prleškem področju in jih vsebinsko in jezikovno primerjal.

MARKO TERSEGLAV: Za današnje posvetovanje sem napisal koreferat k prispevku kolega Zvonarja. Rad pa bi dodal še nekaj besed k naši diskusiji.

Kolega Zvonar je primerjal nekatere medžimurske in prekmurske pesmi po tekstološki strani in ugotavlja, da se vsaj izbrane medžimurske pesmi v ničemer ne razlikujejo od prekmurskih variant. Za primerjavo je vzel Žgančevo zbirko medžimurskih in Dravčevo zbirko prekmurskih ljudskih pesmi. Zvonarjevi korektno izbrani primeri potrjujejo postavljeno hipotezo o prepletanju duhovne kulture dveh sosednjih pokrajin. Vendar bi želel nadaljevati primerjavo tam, kjer jo je dr. Zvonar končal, da bi bili rezultati najinih pogledov lahko primerljivi, sem se tudi sam oprl na isti zbirki (na Dravčevo in Žgančevo). Vendar so najini zaključki različni.

Tematsko in deloma jezikovno je vzhodno slovensko in kajkavsko prepletanje res neproblematično in res nastaja vtis enotnega jezikovnega in kulturnega prostora. Vendar je primerjava nekaj pesmi premalo za tako daljnosežne zaključke. Spregovoriti želim predvsem o razlikah v ljudskem pesništvu obeh pokrajin.

Informacija, da tematsko-jezikovno prepletanje in sorodnost obstajata je nepopolna, dokler ne dodamo še etnomuzikoloških paralel. In prav te so bistvenega pomena za vsako resnejšo etnološko študijo o prepletanju ali akulturaciji ali o razlikah med etnosi. Včasih šele glasbene analize pokažejo, da so tematsko in jezikovno popolnoma enake pesmi sila različne in da zato pesmi pripadajo dvem različnim kulturam, čeprav so si še tako blizu.

Opozoriti pa je treba še na dejstvo, da je pri dveh sorodnih etnosih in pri njihovih kulturah lažje pokazati na podobnost kot na razlike, ki terjajo več poglobljenega raziskovanja.

Le ena tretjina primerjanih pesmi, ki jih pojejo tako v Medžimurju kot v Prekmurju ima podobno melodijo. Vendar pa še te "iste" oz. podobne melodije kažejo razlike v ritmu, načinu petja, v tempu itd. Etnomuzikološke analize, ki jih etnologi nahitro večkrat označijo za drobnjakarske, kažejo, da etnične skupine - ki v antropološki posplošenosti zgledajo še tako podobne - gradijo svoje, med seboj različne identitete prav na teh "drobnjakarskih" podobnostih. To so tiste težko spreminjajoče tradicionalne prvine, ki jih Barth imenuje vgnezdena jedra. Eno takih jeder je prav gotovo t.i.m. glasbena identiteta nekega etnosa. Ta velikokrat, ob težko ločljivih primerih prepletanja, prežemanja in akulturacije najbolj razločno pokaže razlike med podobnimi etničnimi skupinami. Raziskovalcu se zato zlasti na mejnih področjih vseeno postavlja vprašanje, zakaj npr. Prekmurci, ki so sprejeli medžimursko pesem, niso te sprejeli z melodijo vred. To preprečujejo prav Barthova vgnezdena jedra, oz. zavezanost tradicionalni dediščini, ki je za nek etnos edino sprejemljiva. isto velja za Medžimurce, ko v svoj repertoar sprejmejo prekmurske pesmi in jih prilagodijo svojim melodičnim in metričnim obrazcem. Z glasbenega vidika sta dve taki "isti" pesmi različni, čeprav sta lahko jazikovno identični. Čeprav pri preučevanju razlik in podobnosti dveh kultur oz. etnosov igra pomembno vlogo tudi jezik, to ni dovolj, če se primerjave naslanjajo samo nanj. Premalo se zavedamo, da je na podlagi glasbenega "jezika" lažje določiti identiteto ali razmejitveno črto dveh sorodnih etnosov. Če govorim slovensko ali hrvaško, sem najverjetneje tudi Slovenec ali Hrvat. Le s težavo pa sprejemamo dejstvo, da nas Slovence in Hrvate deli še glasbeni jezik. Štefan Smej je v svoji razpravi dejal, da na razkriških gričih ni videti slovensko-hrvaške meje, vendar jo je čutiti in jo tudi sam čuti. To njegovo čutenje meje se da še natančno dokazati z glasbenimi analizami. Te pokažejo, da poteka meja tam, kjer je in kjer jo Štefan Smej čuti. Zakaj se mejo lahko "čuti"? Zato, ker etnosi gradijo in "branijo" svojo identiteto ne le z notranjimi, povezovalnimi simboli, ampak tudi s t.i.m. demarkacijskimi črtami, ki potekajo v duhovni kulturi. To se pravi, da se etnos ali nacija identificirata kot skupnost z jasno izraženimi razlikami navzven, do drugih etnosov ali nacij. Medetnične razlike in specifične manifestacije utrjujejo spoznanje o notranji identifikaciji nekega etnosa.

Zdi se mi, da pri ugotavljanju posebnosti dveh sorodnih in sosednih etnosov in narodov zelo radi stvari posplošimo. Kolega Zvonar je zaradi nekaterih pesemskih podobnosti in enakosti bolj izenačil dve pokrajini, dva etnosa in dva naroda, kot to v resnici je. Komparativno ugotavljanje podobnosti je na nek način lažje, ker je na prvi pogled vse bolj razvidno. A pri tem obstaja nevarnost posploševanja.

Raziskovalec je vedno v skušnjavi, da neko pesem ali pojav hitro "udomači" ali jih "nacionalizira". Seveda je to možno, vprašanje pa je, kako se tega loti. Pri tem mora upoštevati t.i.m. folklorni milje. Folklorno ali tradicionalno okolje ne pozna teoretične samorefleksije kot znanost, zato bodo Prekmurci ali Belokranjci vzeli za svojo tudi hrvaško pesem, če jim bo všeč. Lahko jo bodo peli v hrvaščini. "Slovenskost" pa ji bodo vtisnili najprej z melodijo in z melodičnim izvajanjem. To pa potegne za sabo

še jezikovno preoblikovanje. Problem izvora se ne postavlja več. Za primer naj navedem znano prekmursko pesem Vsi so venci beli, ki je danes popolnoma prekmurska oz. slovenska, čeprav vemo, da so tekstovne različice znane ne samo v Medžimurju in Zagorju, ampak segajo preko Korduna, Like in Dalmacije vse do Boke Kotorske. Melodične različice te pesmi pa segajo preko Slavonije in Vojvodine.

Kako določiti izvor pesmi na mejnih področjih? Najbolj splošna metoda je gotovo ugotavljanje razširjenosti pesmi. Če je ta npr. množično zastopana po celi Sloveniji od Gorenjske do Prekmurja, na Hrvaškem pa se pojavlja le v obrobni kajkavskih področjih, potem skoraj lahko z gotovostjo rečemo, da so Hrvati sprejeli pesem od Slovencev, oz. Medžimurci od Prekmurcev. Taka pesem je npr. Marija in brodnik, ki ji je še pred leti dr. Zvonar pripisoval kajkavsko-hrvaški izvor.

Pot je seveda tudi obratna. Neka pesem je znana le v Prekmurju in Prlekiji, drugod v Sloveniji je ni zaslediti, pač pa je znan po celem hrvaškem ozemlju. Gre torej za hrvaški izvor. Tak primer je medžimurska balada o daleč omoženi nevesti, ki jo kot Kato Kataleno poznamo v Prekmurju, ali pa pesem o treh vilah, ki iztrgajo mladeniču srce, ki se je iz Hrvaške preselila v Prekmurje, Belo krajino in vzhodno Štajersko.

Opozoril pa bi še na t.i. cho efekt, ki dokazuje, kako je pot nekaterih pesmi zapletena. Balada o kraljeviču Matjažu, ki reši svojo ugrabljeno ženo je najbrž preko Belokranjcev zašla na Hrvaško, kjer se je razširila. Tam je dobila svojo specifično jezikovno in melodično podobo. Na slovenskem je pesem izumrla. Čez nekaj let pa so Slovenci spet dobili to pesem "nazaj" po isti poti, v hrvaški preobleki. Posredniki so bili Belokranjci.

Ko smo že pri Beli krajini bi opozoril še na tole: Srbi v Beli krajini so v svoj pevski repertoar sprejeli mnogo slovenskih pesmi (Dekle je po vodo šla itd), ki jih pojejo v slovenščini. Sprejeli so seveda tudi melodijo, ki pa se močno razlikuje od slovenskega petja. Melodijo so prilagodili svojemu tradicionalnemu dinarskemu načinu. Slovenci - Belokranjci pa večkrat prevzeto srbsko pesem pojejo v srbsčini, a v slovenskem glasbenem jeziku, kar smo slišali na našem posvetovanju v Dolenjskih Toplicah. Vse te primere navajam zgolj zato, da opozorim, kako problematični so lahko zaključki o izvoru neke pesmi zgolj iz primerjav jezikov. Ker sem bil ves čas našega posvetovanja voditelj razprave, se nisem sprti mogel vključevati v diskusijo, zato mi dovolite, da to storim zdaj.

Kolega Zvonar zameri jezikoslovcem, da so tako različno pojasnjevali izvor in razvoj kajkavščine in so jo razlagali le v tistem času, ko so jo raziskovali. Celovit pogled na jezik je seveda nujen, toda razumljivo je, da so jezikoslovci ugotavljali stanje kajkavščine v svojem času, oz. takrat, ko so živeli. Torej so rezultati nujno različni, ker se jezik hitro spreminja. Znanstveniki pa so vsakokrat zabeležili le trenutno stanje živega jezika, kakršno je bilo takrat, ko so ga raziskovali. Zato so razlike v pogledih nujne, a vendar znanstveno korektna. Tu so izjeme le srbski lingvisti, ki so na podlagi hrvaških leksemov v kajkavščini le-to na silo povezovali s srbohrvaščino oz. srbsčino. Če znanstveniki jezika ne bi raziskovali vsak v svojem času, potem bi nam ostala le še "praosnova" nekega jezika, torej stanje staroslovanščine.

Ob tem se še enkrat potrjuje nujnost zgodovinskega mišljenja v znanosti, še posebej v etnologiji. Stalno moramo biti pozorni na spremembe in zgodovinske plasti, ki se bodisi nekatere izgublajo, nekatere pa transformirane prehajajo v druga obdobja. Do današnjega dne se je v ljudski kulturi "naložilo" veliko plasti, po katerih smo si bolj podobni ali različni. Ugotavljamo pač stanje, kakršno je danes. Današnji pogled pa ne moremo brez škode projicirati na preteklost in jo posplošiti.

Ob razpravi Štefana Smeja sem začutil tisto dvojnost (človeško in znanstveno), o kateri je govorila dr. Rihtmanova. Prepričan sem, da družbeno-politični način razmišljanja še kako močno vpliva na raziskovalca - etnologa. Štefan Smej je govoril o regionalizmu, o prekmurstvu in njegovi emancipaciji. V razmišljanju politika je regionalizem gotovo nekaj negativnega. Vendar je to državni, oblastveni pregled, z željo po vsesplošnem centraliziranju. Z etnološkega stališča pa je prav gotovo prijetno poslušati Smejeva razmišljanja in spremljati razvoj in utrjevanje lokalne zavesti in identifikacije. Etnologa mora veseliti dejstvo o obstoju različnih kultur znotraj naroda. Šele celota vseh različnosti in posebnosti da celovito sliko nacionalne kulture in njene pisanosti. In tu nastane kratek stik med politikom in znanostjo, saj hommo politikus s centralistično logiko ne bo vesel regionalne emancipacije in je tudi ne bo sprejel. Prišlo bo tudi do pritiskov na znanost. V replikah nekaterih razpravljalcev je bilo nekaj tega "političnega" pogleda čutiti, še bolj pa so oponenti zamerili Smejevo čustvenost. Mislim pa, da je Smejev pogled, kljub nujni čustvenosti, predvsem filozofski, torej je znanstven.

IVAN ZVONAR: Zaista postojе razlike, kako kaže kolega Terseglav. Ja bih sada mogao ovdje citirati isto toliko razlika, koliko sam ja ovdje naveo sličnosti. Ali tema našeg izlaganja bila je da tražimo paralele i sličnosti pa je zato i referat bio koncipiran ovako. Što se melodija tiče, imam ja slično mišljenje kao što ima kolega Terseglav, ali ja ovoga puta nisam htio iznositi puno svojih mišljenja s tim u vezi. Bit će prilika i za to. Ja sam vam samo pročitao ono, što su drugi relevantnoga o tem rekli, pa da na temelju toga onda eventualno probamoi i sami nekakav zaključak izvesti.

Predlogi za prihodnje slovensko-hrvaško etnološke vzporednice

DUNJA RIHTMAN: Moj mandat predsednice društva ističe ovoga ljeta, a ja se obavežujem, da ćemo i narednom odboru staviti na dušu paralele. Vidim dvije mogućnosti. Jedna je da možda, u koliko bi naše kolege iz Istre bili za to raspoloženi, da odemo u Istru. Druga je mogućnost obraditi temu Hrvati u Ljubljani, Slovenci u Zagrebu. Ali za to bi trebalo provesti istraživanja. Pitanje je, dali bi se to za naredne dvije godine uspjelo napraviti. Svakako je to tema za razmišljanje. Ja bih vrlo rada primila još sugestija za teme od ovog skupa ovdje. Ja se obavežujem da ću prenesti narednom odboru Hrvatskog etnološkog društva i da ću i sama sudjelovati u organizaciji paralela.

GRAFIK: Mi imamo ideju za paralele, ki bodo čez štiri leta. Zvedeli smo, da imajo Lendavčani namen postaviti razstavo ljudske kulture pokrajine Heteš. Ob tej priložnosti bi bilo lepo, če bi slovensko, hrvaško in madžarsko etnološko društvo

skupaj organizirali posvet o konkretni muzeološki problematiki in pa teoretično o vprašanih etničnih in regionalnih skupin.

ALEŠ GAČNIK: Podprl bi zgornji predlog. Večina etnologov je zaposlena v muzejih. Postavlja se vprašanje, kako na muzeološki način dokumentirati in predstaviti neko etnično identiteto. Vprašati bi se bilo treba, kakšno identiteto kultur ustvarjajo muzeji v Sloveniji in na Hrvaškem in za kakšno identiteto sploh gre. Zato predlagam tole temo: Dokumentacija, interpretacija in reprezentacija identitete v muzejih kot generatorjih kulture.

Zdi se mi smiselno govoriti še o inteligenci na podeželju. Na kakšen način delujejo intelektualci v manj razvitih okoljih? Ali drugače, kako se intelektualec lahko identificira kot npr. Štejer, če je po prepričanju kozmopolit. Torej, inteligenca in provinca, je moj drugi predlog.

BORUT BRUMEN: Ostanimo pri problemu politične mitologije, ki ga je načela dr. Rihtmanova. V našem času je polno takih stvari. V zadnjih 45-ih letih pa se je nabralo ogromno gradiva, ki bi se ga dalo s pridom uporabiti in pripraviti dober posvet.

SLAVKO KREMENŠEK: Poleg tematskih vprašanj je treba spregovoriti še o lokaciji paralel. Podpiram pobudo dr. Rihtmanove, da bi bile naslednje vzporednice v Istri. Spet bi se srečali s podobno problematiko kot tu. Imeli bi tudi tretjega partnerja v pogovorih - Italijane. Lahko bi izkoristili spoznanja, ki smo jih dobili v Lendavi in v Istri bi bolj načrtno in usmerjeno odprli teme ob izkušnjah, ki smo jih imeli ob tretjih paralelah v Portorožu. Takrat je bila slovensko-hrvaško-italijanska triada že predmet naših pogovorov. Na podlagi analize portoroških vzporednic in z lendavskimi izkušnjami, bi lahko prišli do pomembnih zaključkov. Če bodo hrvaški etnologi imeli možnost, sem za naslednje srečanje v Istri.

Rad pa bi vas seznanil še z željami kolegov iz Rogatca. SED je bilo pred meseci tam na ekskurziji, kjer smo si ogledali lokalni skansen. Ta je nastal zgolj iz pobude domačinov in ob pomoči kolega Hazlerja iz celjskega Zavoda. Oblikovalci skansena so bili za to, da bi bile paralele kdaj pri njih. V Rogatcu bi bile lahko devete paralele, ko bo spet na vrsti Slovenija. Tam bi bile zanimive take teme, kot jih je predlagal kolega Gačnik. Gre tudi za vprašanje, kako so trgi vplivali na pospeševanje in utrjevanje slovenstva ob slovensko-hrvaški meji. Podobno najbrž tudi velja za hrvaško Zagorje. Že na prejšnjih vzporednicah smo opozarjali na Slovence na Hrvaškem, na kar je v teh dneh ponovno opozorila kolegica Daša Hribarjeva. Sam pa sem že v Dolenjskih toplicah iskal partnerja za raziskavo Slovencev v Zagrebu. Upam, da bom za naše deveto srečanje pripravil referat o tem. Jasna je podoba emigrantskega in imigrantskega področja. Spominski park Trebče pa bi najbrž pomagal pri organizaciji manjšega tabora, v katerega bi vključili nekaj naših in nekaj hrvaških študentov. Opozoril bi le na eno faro na slovenski strani, od koder se je po letu 1918 usmeril močan tok ljudi proti Zagrebu.

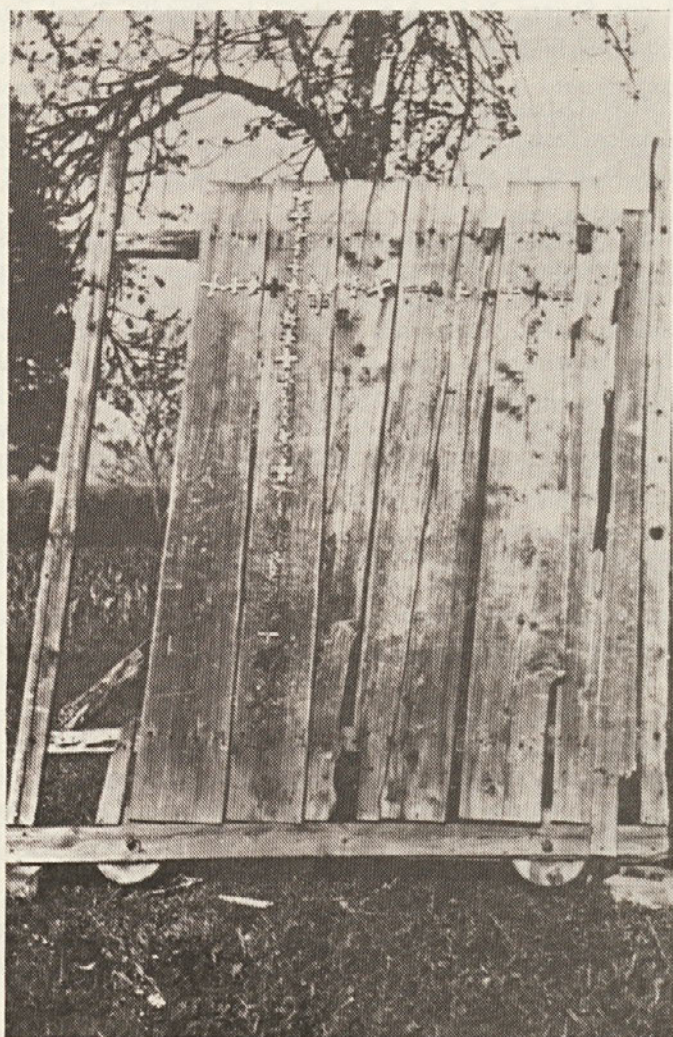
Pozdravljam tudi idejo dr. Grafika - njegovo temo lahko vključimo in v osme in v devete vzporednice. Kot vem, pripravljajo Prekmurci letos na Goričkem etnološki

raziskovalni tabor. V povezavi s to akcijo bi lahko prišlo do vzporednega dogajanja na naša posvetovanja, kar bi bilo lahko stalno vezano na ta prostor, ki smo ga zdaj prvič temeljiteje pretresli.

Posebnih zaključkov udeleženci simpozija niso sprejeli, saj so se dogovorili, da počakajo na odgovor Hrvaškega etnološkega društva o možnostih za pripravo naslednjega posvetovanja. Vse ostale stvari pa bosta usklajevala odbora pri obeh društvih.

Po magnetofonskem zapisu je razpravo za tisk priredil
Marko Terscglav

"Gumne urite" (vrata na gumno) s trikraljevskimi križci - Suha (okraj Velikovec)